

YRITTÄJÄ JA TYÖVÄENJOHTAJA IDA AALLE-TELJO

Eräänä toukokuuisena aamuna 1919 musta auto kaarsi Marian sairaalanpihasta kohti Helsingin lääninvankilaa. Porttien kolahtaessa kiinni autosta nousi vanki, entinen kansanedustaja Ida Aalle-Teljo. Espanjantaudin näännyttämä, kalpea ja verkkaisesti asteleva nainen talutettiin sisään. Tämä hämmästy, kun näki tuomitsijansa. Osa tuomioistuimen jäsenistä oli nuorehkoja, osa ”aivan poikasia”, jotka istuivat vangin saapuessa pöydillä ja puhelivat leppoisasti. Ida Aalle-Teljo oli jännityksestä huolimatta närkästynyt kohtelustaan. Hänen mielestään tuomareiden käyttäytyminen oli asiatonta. Oikeuskäsittelyn jälkeen tuomioistuin katsoi toteen näytetyksi, että ”kapinan yhtenä johtohenkilönä” Ida Aalle-Teljo oli syyllistynyt valtiopetokseen. Rangaistukseksi hän sai kaksitoista vuotta kuritushuonetta ja menetti kansalaisluottamuksensa viideksitoista vuodeksi. Vangin närkästys oli vaihtunut järkytykseksi. Vaikka hän oli onnellinen siitä, että ylipäättään säilytti henkensä, tuntui tuomio hänestä oikeusmurhalta.¹

RIKOS JA RANGAISTUS

Ihmisten, jotka eivät ole eläneet kansalaissodan kauhuja vanhempiensa tai isovanhempiensa kautta, on vaikea käsittää sodan ja sen jälkeisen ajan julmuuksia ja tuomioita. Niinpä myös Ida Aalle-Teljon, sosiaalidemokraattisen ”revisionistin”, samaa tuomio herättää kysymyksen, mikä oli hänen rikoksensa ja oliko hän ansainnut rangaistuksensa. Tämän artikkelin tarkoitus ei ole tarjota mustavalkoisia vastauksia, vaan hahmotella henkilöhistorian kautta kuvaa aktiivisesta naisesta ja kansalaisesta. Ida Aalle-Teljo

oli vuosisadan alun yhteiskunnallinen vaikuttaja, vastarintaliikkeen nainen, ensimmäisen eduskunnan poliitikko ja äänioikeustaistelija.

Jotta Aalle-Teljon rooli niin sanotussa vanhassa työväenliikkeessä ja äänioikeustaistelussa tulisi ymmärrettäväksi, on palattava kansalaissodan jälkiselvittelystä vielä parikymmentä vuotta taaksepäin aikaan, jolloin nuori Aalle-Teljo, tuolloin vielä Ahlstedt, sitoutui liikkeeseen. Tuona aikana, viime vuosisadan lopussa, äänioikeustaistelu sitoi naisasian ja työväenkysymyksen kiinteäksi liitoksi. Ida Ahlstedtin osa oli astua työväenliikkeen historian näyttämölle juuri kun tuota liittoa oltiin sovittelemassa. Ahlstedtin sitoutumisen kohtalokas ajankohta sisältyi selkeänä dualismina hänen myöhempään poliittiseen toimintaansa, mutta leimasi myös hänen yksityiselämäänsä.

TYÖVÄENPUOLUEEN NAISKYSYMYKSEN RATKAISU

Suomalaisen työväenliikkeen syntyhistoria liittyy yhtäältä 1800-luvun lopun suomalaisuusliikkeen nousuun, toisaalta kansainvälisen sosialistisen liikkeen järjestäytymiseen. 1880-luvun alussa perustetut yksittäiset paikalliset työväenyhdistykset siirtyivät uuteen aikaan 1890-luvun puolivälistä lähtien tapahtuneen vallanvaihdon myötä. Liike radikalisoitui ja proletarisoitui. Uuden komennon myötä yhteistyö ylä- ja keskiluokasta lähtöisin oleviin niin sanottuihin wrightiläisen kauden johtajiin kyseenalaistettiin. Työväenliike organisoitui puolueeksi muutama vuosi vallanvaihdon jälkeen vuonna 1899. Toisin kuin edeltäjänsä, ensimmäiset sosialistijohtajat korostivat liikkeen valmiutta radikaaleihin uudistuksiin sekä sen kansainvälistä luonnetta. Niinpä muun muassa äänioikeusjulistus otettiin soveltaen Saksan Sosialidemokraattisen puolueen ohjelmasta. Vaatimus ääni- ja vaalioikeudesta jokaiselle täysi-ikäiselle Suomen kansalaiselle sukupuoleen katsomatta sisältyi näyttävästi puolueen ohjelmaan. Kansainvälisesti edistyksellinen ja suomalaisittain muodikas naisten äänioikeusvaatimus sopi erinomaisesti profiilia luovan ja työläistaustasta olevan nuoren miesjohtajiston poliittisiin valtapyrkimyksiin.

Naisten esiinmarssi julkiseen poliittiseen toimintaan heijastui myös kuvataiteeseen. Savon työväen joulujulkaisun kannessa on kuvattu alastomien naisten soitukulkue. Piirroksen erikoispiirteenä on naisten kuvaaminen joukkona. Klassisismiin ihailun ja alastomuuskultin levitessä Suomeen työväenlehtien kuvitus myötäili yleistä suuntausta. Piirros Albert Gebhard. Kuva: Työväen Arkisto.

Agitaation ja poliittisen retoriikan tasolla työväenpuolueen johdon näkemykset naisten poliittisten oikeuksien lisäämisestä olivat selkeitä. Puolue tavoitteli poliittista tunnustusta, se toimi julkisuuden ehdoilla ja pyrki ahnaasti osalliseksi valtiolliseen päätöksentekoon. Se pyrki käyttämään kaikkia saatavilla olevia väyliä painoarvonsa vahvistamiseen. Avautuvia toiminta-alueita vuosisadan vaihteessa olivat ammatillisen liikkeen järjestöllinen vahvistaminen ja naisten mobilisoiminen liikkeen tueksi sekä ensimmäisen venäläistämiskauden aikainen yhteistyö liberaalia oikeistoa edustavan passiivisen vastarinnan kanssa.

Työväenpuolueen ensimmäinen konkreettinen kannanotto naiskysymykseen oli työläisnaisten ongelmiin erikoistuneen toimintayksikön luominen. Se oli puolueen valvonnan alainen, mutta taloudeltaan ja hallinnoltaan itsenäinen järjestö. Eriyttämispäätös oli riskialtis ja poikkeuksellinen eurooppalaisen työväenliikkeen näkökulmasta. Missään muussa maassa, kuten esikuvina käytetyissä Ruotsissa tai Saksassa, työläisnaisten toimintaa ei ollut eriytetty valtakunnalliseksi järjestöksi. Toki naisilla oli omia paikallisia järjestöjään etenkin ammatillisessa työväenliikkeessä, mutta vastuu valtakunnallisesta naisten organisoimisesta oli sosialistisen liikkeen ideologian mukaisesti puolueella. Suomen Työväenpuolueen eriyttämispäätös oli selkeästi ristiriidassa liikkeen dogmin kanssa: sosialistisessa liikkeessä ei ollut erillistä naiskysymystä. Puolueen näyttävä vastaantulo naiskysymyksessä olikin keskeinen osa nimenomaan suomalaisen työväenliikkeen äänioikeus taistelua.

Poliittisten olojen kiristyminen venäläistämisuhkineen vuoden 1899 aikana ja seuraavan vuoden alussa kiirehtivät puolueen naisongelman ratkaisua. Ulkoisen uhan lisäksi maan valtiollinen yhtenäistämispyrkimys, demokratisoituminen ja poliittisten ryhmittymien uudelleenjäsentyminen jäsenhankimaineen vaativat naisten hyväksymistä mukaan yhteiskunnalliseen toimintaan. Uudistuspainetta lisäsi se, että naisten taloudellinen merkitys työvoimana oli kasvanut, samoin kuin heidän koulutuksellinen valmiutensa ottaa vastaan vastuunalaisia yhteiskunnallisia tehtäviä.

Heinäkuussa 1900 perustettu puolueen naisasiayksikkö nimettiin Työläisnaisten liitoksi. Vuonna 1906 nimi muutettiin Sosialidemokraattiseksi Naisliitoksi. Naisliittolaisten tehtävänä oli muokata rahvaan asenteita myönteisemmäksi naisten ääni- ja vaalioikeudelle. Valistuspuheet vietiin ”keittiön kautta” työläiskoteihin raittius- ja hygieniapuheiden lomassa. Ironista kyllä, uudistuksen toteutuminen (1906) siirsi naisliiton puolueensa valtakeskiöstä marginaaliin. Tulkintani mukaan sosiaalidemokraattien naisliitolla ei ole ollut yhtä merkittävää asemaa puolueensa toimimastrategiassa sitten vuosisadan alun äänioikeustaistelun.²

Vastuu naisasiayksiköstä annettiin 25-vuotiaalle naimattomalle yksityisyrittäjälle, Ida Ahlstedtille. Koska erillisjärjestön luominen sisälsi huomattavan riskin - työläisnaisten pelättiin liittyvän varhaisvaiheenholhoojansa eliporvarillisennaisasialiikkeen riveihin, joka ”kalasteli työläisnaisia äänioikeuden varjolla” oli yksikön vetäjän oltava puolueen luottonainen. Niistä noin kolmestasadasta pioneerinaisesta, jotka liittyivät naisliiton jäseneksi, Ida Ahlstedt täytti parhaiten asetetut ehdot. Virkaanastujaispuheensa hän piti naisten äänioikeuden tärkeydestä. Aina ensimmäisen eduskunnan valitsemiseen saakka hän oli itse oikeutetusti työväenpuolueen ensimmäinen nainen. Mutta millainen työväenjohtaja Ida Ahlstedt oli?

YRITTÄJYYS: PULSKASTA PIIASTA LEIPURIKSI

Ennen kuin Ida Ahlstedtista tuli agitaattori ja puolueen luottonainen, oli hänellä pitkä ja työntäyteinen nuoruus takanaan. Suuri muutos nurmijärveläisen pikkupiian elämässä tapahtui vuonna 1884, jolloin hänet lähetettiin kotileipomoa harjoittavien sukulaisten apulaiseksi Helsinkiin. Sopeutuminen toimeliaan ja murrosta elävän kaupungin elämäntapaan oli yhdeksänvuotiaalle Idalle helppo. Hän asettui asumaan kolmen vanhemman sisaruksensa luo, kaitsi sukulaisperheen lapsia ja pääsi pian leipomon puolelle oppiin. Nuoren Idan elämää leimasi vahva sukuyhteisöllisyys, joka toimi sekä sosiaalisena turvajärjestelmänä että ammattiin kouluttajana. Yhteisö koulutti Idan sokerileipuriksi

ja hänestä tuli kahden sisarensa kanssa leipomoliikkeen omistaja vuonna 1893 Idan täytettyä 18 vuotta.³

Työväenjohtaja Ida Aalle-Teljo jatkoi vankilavuosien (1919-1922) jälkeen yrittäjänä. Hän perusti Kotkaan leipomon ja kahvikaupan sekä myöhemmin ravintolan. Kuvassa yksityisyrittäjä Aalle-Teljo (ensimmäisenä oikealla) kahden myyjän seurassa juuri avaamassaan kahvikaupassa 1920-luvun alussa. Kuva: Työväen arkisto.

Ida Ahlstedtin koko elämää leimaa yrittäjäyys. Sisarusten ensimmäinen leipomo menestyi hyvin koko 1890-luvun ja vauraus näkyi myös ulospäin. Vuosisadan vaihteessa vanhin sisar Tilda meni naimisiin ja muutti Kotkaan. Ida ja ompelijan koulutuksen saanut Mandi alkoivat puolestaan harjoittaa ompeluliikettä. Uranvaihto oli ajankohtainen, koska sisarukset pestautuivat heti Työväenpuolueen perustamisen jälkeen puolueen puhujiksi ja Ida lisäksi *Työmies*-lehden avustajaksi. Leipomo satoi paikoilleen, ompelutyöt vapauttivat kulkemaan. Puhujatoimen ohella Ahlstedtilla oli vuosina 1903-1904 täysihoitola Kotkassa ja vuonna 1905 Helsingissä. Vuosina 1913-1916 hän ylläpiti kutomaliikettä.

Ida Aalle-Teljo muutti Kotkaan vuonna 1923. Aluksi hän perusti leipomon ja sekatavarakaupan, sitten kahvilan ja kahvikaupan, joka oli ensimmäinen paikkakunnalla. 1920-luvun lopulla hän laajensi yritystään ensimmäisen luokan ravintolaksi. Ravintola Mokka sijaitsi keskellä Kotkaa ja siellä vietettiin niin häitä kuin hautajaisiakin. Yritys menestyi hyvin ja Aalle-Teljo saattoi laajentaa toimintaansa rakennuttamalla sisartensa kanssa suuren seitsenkerroksisen kivitalon ydinkeskustaan. Idasta ja hänen sisarestaan Tildasta oli tullut ”miljonäärejä”.⁴ Vuonna 1938 Ida Aalle-Teljo täytti 63 vuotta ja hän luopui yrityksistään.

Aalle-Teljo on itse arvioinut, että hänen aktiivinen pyrkimyksensä parantaa omia ja kaltaistensa taloudellisia ja henkisiä olosuhteita liittyi hänen ankeaan lapsuuteensa. Osattomuuden ja puutteen kokemus ajoi kiertokoulun käyneen torpan tytön yrittäjäksi ja kansanvalistajaksi. Varhaiselle työväenliikkeelle Ahlstedtin jo nuorena esiin tullut määrätietoinen pienyrittäjän tarmokkuus sopi erinomaisesti esikuvaksi: jos ei ollut mahdollisuutta sosiaaliseen nousuun koulutuksen avulla, se oli mahdollista ankaran työnteon ja yrittäjyyden kautta. Pienyrittäjyyden tukeminen on ollut yksi sittemmin keskiluokkaistuneen Sosialidemokraattisen puolueen ristiriitaisia tunteita herättäneistä kysymyksistä.

EDUSTAVUUS: VELI IDA

Ida Ahlstedt liittyi Helsingin työväenyhdistykseen (HTY) siellä tapahtunutta vallanvaihtoa seuranneen radikalisoitumisen myötä keväällä 1898. Yhdistyksen johtomiehet olivat Taavi Tainion ja Eetu Salinin johdolla käyneet edellisenä vuonna värväämässä naisia Kansanvalistusseuran iltakursseilta työväenyhdistyksen kokouksiin ja näiltä matkoiltaan he saivat mukaansa muun muassa Ida ja Mandi Ahlstedtin sekä Olga Johanssonin, josta sittemmin tuli rouva Tainio. Nuorten miesten kutsujen taustalla oli siis muutakin kuin aatteen paloa. HTY oli vallanvaihdon jälkeen avioitumisiässä olevien nuorten kokoontumispaikka. Ahlstedtin sisarukset eivät löytäneet yhdistyksestä itselleen aviomiehiä, mutta sen sijaan aivan uudenlaisen elämäntavan.

Ida Ahlstedtin julkinen ura alkoi vuonna 1897, jolloin hän edusti Tampereen juomalakkokokouksessa raittiusyhdistys Koittoa. Seuraavana vuonna hän oli perustamassa Helsingin paikallista ammattiyhdistystä ja HTY:n naisosastoa, jonka puheenjohtajaksi hänet valittiin. Heinäkuussa 1899 Ahlstedt oli perustamassa Suomen Työväenpuoluetta Turussa. Kokousvirkailijoiden vaalissa hän sai kaksikymmentä ääntä. Vaikkei hän tullut valituksi, oli hänen saamansa äänimäärä yllättävän suuri. Nuoren Idan valinta ensin arvostetuksi puoluekokousedustajaksi ja sitten jäseneksi Työväenpuolueen ensimmäiseen puoluehallintoon olivat tärkeitä viestejä niin Idalle itselleen kuin tuoreelle puolueellekin. Puoluehallinnon jäsenenä hän oli vuoteen 1906. Tältä ajalta on peräisin Taavi Tainion käyttämä kutsumanimi ”veli Ida”.

Sokerileipuri Ahlstedtin sosiaalinen nousu agitaattoriksi ja puolueen ykkösnaiseksi oli nopea: se kesti kolme vuotta. Idan menestyksen salaisuus piili yhtäältä hänen esiintymistaidossaan, toisaalta hänen kyvyssään käsitellä naisasian ohessa yleisiä poliittisia ja taloudellisia kysymyksiä. Hän oli leimallisesti yleispoliitikko, toisin kuin monet muut naiskysymykseen keskittyneet toverinsa. Alkuaristelun jälkeen hän oli itsevarma ja vakavarainen ammattinainen ja yrittäjä, oman taloutensa hallitsija. Liikenaisen profiili loi uskottavuutta hänen puheilleen ja teoilleen. Hän oli naimaton ja vapaa kulkemaan. Hän pukeutui hyvin ja hänellä oli kansanomaisen arkinen ja mukaansa tempaava puhetyyli, *”lita sanoi niinkuin asiat oli ja kaikki ymmärsi”*. Ahlstedt oli toisaalta uhmakas ja sanavalmis, toisaalta hänellä oli sosiaalisia kykyjä tulla toimeen hyvin erilaisten ihmisten kanssa. Hän oli äkkipikaisen Hilja Pärssisen ystävä siinä missä tämän kiistakumppanin Miina Sillanpäänkin. Miestoverit kiittivät hänen yhteistyökykyään. Kuulijat puolestaan löysivät hänestä yhteisten kokemustensa ja tunteidensa tulkin, joka näytti muutosta janoaville tien jota kulkea. Hän oli samalla kertaa sekä läheinen kohtaloveri että asiallinen työväenjohtaja. Ida Ahlstedtin luonteenpiirteet vahvistivat hänestä muokkaantunutta ja ehkä tietoisestikin rakennettua kuvaa rohkeana ja riskejä pelkäämättömänä menestyjänä ja kuumeisesti edustavia naisia hakeva nuori puoluejohto pönkitti hänen nousuaan. Vuosisadan vaihteen äänioikeuskamppailu avasi sosiaalisen tilauksen naispuolisten johtajien nousulle.

ROHKEUS: AGITAATTORI

Syksyllä 1903 Kotkan työväenyhdistyksen johtokunta sai puolueelta kirjeen, jossa ilmoitettiin agitaattorin saapuvan paikkakunnalle puhumaan äänioikeusasian tärkeydestä ja perustamaan äänioikeusrahastoa. Puoluehallintoa harmitti se, että edellisenä keväänä paikkakunnalle puhumaan tullutta Taavi Tainiota oli kielletty ”kajoamasta valtiollisiin kysymyksiin”. Tainiolta oli lisäksi penätty puheen sisältöä etukäteen, mistä tämä oli ehdottomasti kieltäytynyt.⁵ Niinpä puolue lähetti paikkakunnalle uskotun edustajansa valvomaan tilannetta. Matkaan ilmoittautui agitaattori Ida Ahlstedt.

Ahlstedtin lähtö ei ollut yllättävä. Hänen kaikki viisi sisartaan olivat vähin erin siirtyneet Kotkaan, joten tässäkin tapauksessa Idan muutto oli sosiaalisesti helppo. Toisaalta hänellä oli kaupungissa uskollisia tukimiehiä, kuten Reino Drockila, jonka idea Ahlstedtin lähettäminen Kymenlaaksoon oli. Drockila arvosti Ahlstedtin sisaruksia ja oli parivuotta aiemmin kirjoittanut ylistävän kirjoituksen Mandista ja Idasta *Työväen kalenteriin*. Hänen mukaansa neidit olivat ”innokkaita, uhrautuvia ja työkykyisiä henkilöitä”.⁶ Ehkäpä jo tästä haastattelusta alkoi Ahlstedtin ja Drockilan yhteistyö, joskin he vielä tässä vaiheessa olivat eri mieltä yhteistyöstä porvarillisen leirin kanssa. Drockila kannatti sitä, Ahlstedt vastusti jyrkästi. Jälkimmäisen asenne muuttui myönteisemmäksi ensimmäisten kutsuntalakkojen myötä.

Ahlstedtin muuttoa edesautettiin hankkimalla hänelle laina paikallisesta yhdyspankista. Sen turvin hän perusti keskelle Kotkaa, Papinkatu 12:een, Kansankeittiö -nimisen ravintolan ja majoitusliikkeen. Idan tehtävä ei ollut ainoastaan ujuttautua työväenyhdistyksen johtokuntaan, vaan muuton taustalla oli tärkeämpi tehtävä. Kestikievarin emäntänä Ahlstedt tuli hoitamaan passiivisen vastarinnan välitystoimintaa yhteistyössä Kagaalin kanssa. Majatalo työllisti seitsemän palvelustyttöä ja siitä tuli kutsumalakkoliikehdinnän keskus Kotkassa. Kievarista tuli varsin suosittu, kestityksen ohella ravintolassa pidettiin kokouksia, levitettiin kirjallisuutta sekä välitettiin kutsuntaiässä olevien poikien tiedusteluja.⁷

Toukokuuisena iltana 1904 Ahlstedtin majataloon tehtiin ratsia. Santarmit tarkastivat ja kuulustelivat kahden tunnin ajan kieverin Pietariin matkalla olleita yövieraita ja pidättivät Reino Drockilan, jota olivat seuranneet jo useamman kuukauden ajan. Idan lisäksi kuulusteluihin joutuivat hänen sisarensa Olga, joka oli tarjoilijana ravintolassa sekä Mandi ja Tilda. Santarmit eivät löytäneet isoon maitotonkkaan piilotettuja kirjeitä ja Ida Ahlstedt pääsi vapaaksi kuulustelujen jälkeen. Ahlstedt pakeni suruharsoon verhottuna Viipuriin, missä hän piileskeli naisliittolaisen Mimmi Kontulaisen ravintolassa. Siellä hän kuuli Bobrikovin murhasta ja palasi Helsinkiin.⁸

Koska Kotkan yritys oli menestynyt hyvin, sijoitti Ahlstedt keväällä 1905 jäljellä olevat varansa uuteen pensionaattiin Heikinkatu 16:een Helsinkiin. Siitä tuli jälleen työläisaktivistien majapaikka ja muutaman kuukauden toiminnan jälkeen, 26. maaliskuuta tehtiin majataloon jälleen yöratsia. Tällä kertaa tarkastajien otteet olivat väkivaltaisia. Neljä huppupäistä ”mustasotnialaista” pani kapulan emännän suuhun, sitoi hänet ovenripaan ja hajotti patjoja ja toppauksia huonekaluista. Mukiloitu Ahlstedt joutui sairaalaan ”hermot aivan risana”. Taloudellisesti yritys oli hänelle tappiollinen, hän menetti vuokra- ja lounastulonsa maatessaan kuukauden Marian sairaalassa.⁹ Myöhemmissä haastatteluissa Ida Aalle-Teljo on väittänyt, ettei hän saanut avustusta Kagaalilta, koska ei ollut sen jäsen. Tosiasiassa hän sai korvausta 30.5.1905, jolloin Kagaali maksoi hänelle työläisaktivisti August Rissasen täysihoitokulut.¹⁰

Kauan Ida Ahlstedt ei ehtinyt levätä, sillä puolue lähetti hänet kesäkuussa 1905 Ouluun puhujamatkalle. Siellä Ahlstedtin maine rohkeana etelän naisena vain kasvoi. Hän ei muun muassa suostunut käskystä huolimatta menemään venäläisen santarmipäällikön kuulusteltavaksi. Puheissaan hän kehotti poistamaan Venäjän virkavallan kurjat kätyrit. Oulun poliisikamarilla hän ilmoitti kohteliaasti sensuuripyynnön esittäneelle poliisille, että *”voisin kyllä lähemminkin selittää puheeni sisältöä, vaan en tahdo sitä tehdä. Se kun on alentavaa tuntiessani olevani vastuunalainen omista teoistani”*.¹¹ Poliisi oli voimaton ja Ahlstedt pakeni Ruotsiin.

Parin viikon matkan jälkeen Ida Ahlstedt ja hänen seuranaan ollut Miina Sillanpää palasivat Suomeen aivan suurlakon aattona. Puolue nimesi Ahlstedtin ja Mimmi Kanervon suurlakkokomiteaan ainoina naisina. Edellinen tuli valituksi myös komitean seitsenhenkiseen toimikuntaan. Myöhemmin Ahlstedt on muistellut, että kaikkien lakkoa edeltäneiden kuumeisten kuukausien jälkeen kahdeksan päivää ja yötä suurlakkokomitean tupakansavuisessa kansliassa oli siihenastisista koettelemuksista rankin.¹² Suurlakon hermokeskuksessa mukana olleet tajusivat hyvin tapahtumien valtavan merkityksen työväenliikkeelle, joka tosiasiallisesti johti lakkoa. Sen avulla työväenliike teki läpimurron yhteiskunnalliseksi vallankäyttäjäksi ilman verenvuodatusta. Suurlakolla oli selkeästi kaksi eri päämäärää. Ensinnäkin taistelu venäläistämistä vastaan ja niin sanottujen laillisten olojen palauttaminen ja toiseksi poliittisten oikeuksien, äänioikeuden ja eduskuntauudistuksen toteuttaminen. Suurlakko mahdollisti myös naisten äänioikeuden.

Ida Ahlstedtille suurlakkotapahtumat muodostuivat hänen poliittisen uransa huipennukseksi. Hänen arvionsa mukaan suurlakko oli *"miltei täydellinen ja se yhdisti kansan"*. Kaikki se vaivannäkö naisten äänioikeuskokousten järjestämisineen, kotitarkistuksineen, pakoineen ja pelkoineen, joihin hän oli heittäytynyt pitäessään satoja kutsuntalakko- ja äänioikeuspuheita vuosina 1899-1905, palkittiin. Ahlstedt oli täyttänyt ne odotukset, jotka puolue oli kesällä 1899 asettanut valitessaan hänet luottamustoimiin. Hän oli pannut kaikki peliin terveytensä ja omaisuutensa menettämisen uhallakin. Hän sai liikanimen "Suomen ainoa naiskenraali" suurlakon aikaisesta toiminnastaan.

Yhteiskunnallinen jännite ei kuitenkaan lauennut lakon myötä. Lakon aikainen pelko väkivaltaisuuksien puhkeamisesta sai Ahlstedtin Helsingin järjestysvoimien päällikön Johan Kockin kehotuksesta agitoimaan naisten aseistamista vastaan, mutta hänet huudettiin alas puheidensa takia. Muutamilla naisliiton johtonaisilla oli aseet, mutta liiton virallinen kanta naisten punakaarteihin oli kuitenkin kielteinen niin 1905 kuin sittemmin 1917-1918. Liittojohto kehotti naisia kaartien sijaan perustamaan naisten suurlakkojärjestöjä ja edistämään muutenkin äänioikeusasiaa.¹³

Työläisnaisten äänioikeustaistelu huipentui 17.12.1905. Tuolloin järjestettiin Työväenpuolueen kehotuksesta ja syyskuussa 1905 koottujen naisten äänioikeuspiiritoimikuntien toimesta 63 paikkakunnalla naisten äänioikeuskulkueita, joihin osallistui puolueelle tulleiden selvitysten mukaan noin 22 000 henkeä.¹⁴ Ida Ahlstedt ja viisi muuta naisliiton johtonaista kiersivät puhumassa ympäri maata. Muun muassa Kotkassa noin 600 naista marssi Kauppatorille kantaen lippua: "Alas lait, jotka riistävät naisilta äänioikeuden!" Paikalliseen lakkotoimikuntaan kuului kaksi naista, naisosasto järjesti äänioikeuskokouksia, naisten äänioikeuspiiri perustettiin ja organisoitiin erityisiä äitien kokouksia. Puolueen "keittiön kautta" -taktikka näytti toimivan paikallistasolla. Ankarasti Kotkan naiset painostivat yhdistyksensä epäileviä miehiä. He uhkasivat ruoanlaittolakolla, jolleivät nämä tukisi heidän pyrintöjään.¹⁵ Mielenosoituskokoukset ja marssit jatkuivat aina ensimmäisiin vaaleihin saakka maaliskuuhun 1907. Vaalien aattona naiset järjestivät koevaaleja ja näyttivät kädestä pitäen, mihin "punainen viiva" vedetään. Suurlakon jälkeen järjestetyissä mielenosoituksissa ei enää ollut mukana niin sanottuja porvarillisia naisia, vaikka vielä 3.12.1905 yhteistyömahdollisuuksia oli tunnusteltu.¹⁶

Ida Aalle tuli odotetusti valituksi ensimmäiseen eduskuntaan, jossa hän oli aina syksyyn 1917. Tuolloin hän ei vaalityöstään huolimatta saanut tarpeeksi ääniä. Oman arvionsa mukaan siksi, että hän oli liian maltillinen, eräiden puoluetovereiden mukaan suorastaan porvari: *"Te ette ole ikänänne olleet työväenliikkeen ihmisiä, vaan selviä porvareita!"*¹⁷ Aalle-Teljon viimeiset eduskuntapuheet käsittelivät kunnallisen äänioikeuden laajentamista.¹⁸

ELÄMÄNHALLINTA: URKURI JA AGITAATTORI

Ida Ahlstedt suomensi sukunimensä miehen innoittamana. Ollessaan suurlakkokansliassa töissä, oli siellä myös Oulussa syntynyt vanhasuomalainen maisteri Lauri Lindstedt, joka "hakkaili" Idaa. Ida oli tästä mielissään, mutta paria heistä ei tullut. Lindstedt muutti nimekseen Loimaranta, Ahlstedt Aalle. Nimenvaihdokset virallistettiin seuraavana vuonna, mutta jo suurlakkoasiakirjoissa

Ida esiintyy tällä nimellä.¹⁹ Ei ole tiedossa kauanko nuoret olivat tunteneet toisensa, mutta tämä sielujen sympatia lienee lisännyt - Droickilan vaikutuksen ohella - Idan yhteistyöhaluja porvarillisen leirin kanssa.

Ida Aalle eli vielä seuraavat kuusi vuotta vaihtelevaa ja sosiaalista poikamiestytön elämää. Omien sanojensa mukaan hän uhrasi elämänsä ja kaiken työtarmonsä työläisnaisten ja työväen asialle. Puolue oli hänen perheensä, kunnes hän vuonna 1911 tapasi elämänsä miehen, Kyösti Teljon. Kanttoriksi kouluttautunut nuorimies oli muuttanut vuonna 1904 Tampereelta Uudellekirkolle saatuaan ensimmäisen virkansa. Isänsä tapaan hän oli suomentanut nimensä Lindholmista Teljoksi, kuten työväenliikkeen eliitillä oli tapana vuosisadan alussa.²⁰

Pariskuntaa yhdisti samanlainen yhteiskunnallinen tausta. Lisäksi molemmat olivat vakavaraisia ja itsenäisiä. Myös heidän poliittiset mielipiteensä menivät yksiin. 36-vuotiaan Idan ja 32-vuotiaan Kyöstin seurustelu vakiintui ja pian sulhanen muutti Helsinkiin jatkamaan musiikkiopintojaan. Elokuussa 1912 nuoripari oli tehnyt päätöksensä. He matkustivat yhdessä Berliiniin, jossa solmivat siviiliavioliiton. Aalle-Teljon itsenäisyydestä kertoo se, ettei avioliittoa koskaan vahvistettu Suomessa ja viranomaisten papereissa Ida oli koko elämänsä naimaton. Aviomies opiskeli Berliinin konservatoriossa kymmenen kuukautta kestävän kapellimestaritutkinnon, vaimo palasi puolen vuoden jälkeen eduskuntaan.²¹ Lapsia pariskunnalle ei syntynyt. Mieheensä kuoleman jälkeen (1933) Aalle-Teljo otti kasvattityttärekseen veljensä tyttären.

VELVOLLISUUS: VALTIOPETTURI?

Tammikuun lopussa 1918 Ida Aalle-Teljo oli muiden helsinkiläisten tapaan hämmentynyt ja peloissaan. Hän oli juuri lukenut tolppaan kiinnitetystä julistuksesta, että vallankumous oli alkanut. Aalle-Teljo pysytteli kotonaan pari seuraavaa päivää, kunnes hän 30. tammikuuta sai Eero Haapalaiselta pyynnön saapua

tehtävänjaolle. Helmikuun alkupäivinä Aalle-Teljo määrättiin Työväen Pääneuvoston jäseneksi naisliiton ehdotuksesta. Aalle-Teljo oli tuohon aikaan naisliiton puheenjohtaja ja kauan harkittuaan hän suostui ”velvollisuudesta puoluettaan kohtaan”. Sittemmin tämä päätös osallistumisesta luettiin hänen raskauttavimmaksi rikoksekseen. Aalle-Teljon tehtävänä oli miehen rauhoittaminen ja moraalin ylläpitäminen. Hän kiersi niin rintamalla kuin toreillakin pitämässä puheita. Palkkaa toimestaan hän sai kahdelta kuukaudelta 1200 markkaa.²² Lisäksi hän toimi yhdessä Miina Sillanpään ja Hedvig Gebhardin kanssa Helsingin kaupungin hätäapukomitean alaisessa keittolakomiteassa.²³

Huhtikuun lopussa 1918 Teljot siirtyivät viimeisten punaisten joukkojen mukana Helsingistä Kotkaan, jossa Ida Aalle-Teljo osallistui ainoana naisena rauhanneuvotteluihin paikallisen valkoisen kaartin kanssa. Hän otti osaa myös muonitusosaston työhön²⁴ ja piti vappuna sovittelevan puheen Kotkan työväentalolla. Toukokuun kolmantena päivänä hän siirtyi kaupungista Tiutisten saarelle sisarensa luo. Siellä hän tapasi myös vanhan ystävänsä Maria Paaso Laineen, joka oli paennut sotaa poikansa luo. Kun huhuttiin, että kiinni saadut punaiset tapettiin heti, lähtivät Teljotkin pakoon saarille. Idalle oli järjestetty laivamatka Venäjälle, mutta hän ei halunnut lähteä ilman miestänsä.

Teljon pariskunnan pakoilu saarelta toiselle kesti puolitoista kuukautta. Kesäkuun puolivälissä he uskaltautuivat Viron maaseudulle ja syksyllä Tallinnaan, jossa Kyösti Teljo sai paikan orkesterista. Maaliskuussa 1919 pariskunta pidätettiin ilmiannon perusteella ja passitettiin vangittuna Suomeen. Laivarannassa Väinämöisen tuloa oli vastassa suuri joukko Idan ystäviä, muun muassa Mimmi Kanervo. He tervehtivät eloonjääneitä iloisin huudahduksin, kukkasin ja paketein.²⁵

LUOTTAMUS: TESTAMENTTI

Aalle-Teljon vankila-aika ”rikollisten seassa” kesti huhtikuusta 1919 tammikuuhun 1922 eli lähes kolme vuotta. Paluu normaaliin elämään oli hänelle niin kuin monelle muullekin poliittiselle vangille

vaikea. Hän oli menettänyt asuntonsa ja muun omaisuutensa, myöskään työpaikasta ei ollut tietoa. Puolue tuli häntä jälleen vastaan ja hänelle tarjottiin puhujan paikkaa. Aalle-Teljo oli kuitenkin niin uupunut, ettei jaksanut kiertää maata kuin kolmisen kuukautta. Aviopuolison saatua töitä Kotkasta pariskunta muutti sinne. Vaimo kokosi voimansa ja lähti rakentamaan yritystään.

Kotkassa Ida Aalle-Teljo alkoi jälleen osallistua myös yhteiskunnalliseen työhön, tällä kertaa poissa julkisuuden valokeilasta. Hän toimi työväenyhdistyksessä sekä sen naisosastossa ja oli kaupunginvaltuuston jäsen vuosina 1929-1933. Hän oli myös puoluekokousedustajana ja pyrki kansanedustajaksi, mutta valtiopetturin leima varjosti häntä niin kuin muitakin kapina-ajan johtajia. Myös puolue halusi uusia kasvojaan. Vuonna 1941 Aalle-Teljo muutti takaisin Helsinkiin ja ryhtyi naisliiton tuella rakentamaan vanhainkoti Käpyrinnettä. Siitä tuli hänen viimeinen yrityksensä. Siellä hän myös asui viimeiset vuotensa. Ida Aalle-Teljo kuoli 17.6.1955.

Ida Aalle-Teljon koko elämäntyö ja vakaumus ilmenee kirikkaana hänen testamentissaan. Hän lahjoitti puolet omaisuudestaan Sosialidemokraattisen Työläisnaisliiton opintorahastoon ja toisen puolen Käpyrinteen ja Koskenrinteen vanhainkotien kannatusyhdistyksille.²⁶ Kaikkien raskaitten koettelemustensa jälkeenkään Ida Aalle-Teljo ei menettänyt luottamustaan puolueeseensa tai naisliittoonsa. Aalle-Teljon elämänkaaressa puolueella olikin hyvin merkittävä osa. Poliittisessa kulttuurissa ei liene poikkeuksellista, että nuori ja naisellinen Ida oli puoluejohdon erityinen suosikki, keski-ikäinen ja vanheneva Ida sen sijaan löysi viiteryhmänsä naisjärjestöistä.

Ida Aalle-Teljon myötä päättyi myös yksi aikakausi sosiaalidemokraattisen työväenliikkeen historiassa. Viimeisinä vuosinaan Ida näki ystävänsä Martta Salmela-Järvisen kautta puoluehajaannuksen ensimmäiset merkit. Nuorempi sukupolvi nousi johtoon ja ”puhdisti liiton soppakursseista”. Voidaan sanoa, että uuden ajan naiset palasivat niihin perusasetelmiin, missä naisliitto oli ollut Idan voiman vuosina: naisedustajat olivat yleispoliitikkoja, enemmän puolueen kuin naisliiton edustajia. Aalle-Teljon poliittiset linjanvedot nousivat hänen ammatinvalinnoistaan:

hän oli aikanaan varsin epänaisselliseksi miellettyissä ammateissa - yrittäjänä ja työväenjohtajana. Vielä tänäänkin hänen kaltaisiaan naisia on yllättävän vähän.

1. Valtiorikosoikeuden pöytäkirja 28.5.1919 liitteineen. Kansallisarkisto (KA); Ida Aalle-Teljon muistelmat. Y.K. Laineen kok. k. 10. Työväen Arkisto (TA).

2. Arviot Suomen Työväenpuolueen/Sosialidemokraattisen puolueen ja naisliiton suhteesta perustuvat tekeillä olevaan tutkimukseeni Sosialidemokraattisen naisliikkeen 100-vuotishistoriasta; Naisliiton roolista sotienvälisellä kaudella ks. Lähteenmäki, Maria, **Mahdollisuuksien aika. Työläisnaiset ja yhteiskunnan muutos 1910-30-luvun Suomessa**. Biblioteka Historica 2. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki 1995.

3. Ellei toisin mainita, esitetyt tiedot Ida Aalle-Teljon elämänvaiheista on koottu seuraavista lähteistä: **Uranuuttajan tie. Otteita Ida Aalle-Teljon elämästä**. Sosialidemokraattinen naisliitto 1955; Salonen, Kaisa, "Ida Aalle-Teljo". **Tiennäyttäjät 2**. Toim. Soikkanen, Hannu. Helsinki 1967, 327-380.

4. Kotkalaisten naisosastolaisten Maija-Liisa Muurin ja Sirkka-Liisa Oksasen haastattelu 15.4.1996; Ida Aalle-Teljon perukirja liitteineen 4.7.1955. Helsingin Raastuvanoikeuden arkisto (HROa). KA.

5. Kotkan työväenyhdistyksen pöytäkirjat 1902-03. Kotkan työväenyhdistyksen arkisto. Kotka.

6. Drockila, Reino, "Neidit Mandi ja Ida Ahlstedt". Työväen Kalenteri 1901, 84-87.

7. Ida Aalle-Teljon muistelmat 1941. Y.K. Laineen kok. k. 4. TA; Ida toimi koko kevään aktiivisesti myös Kotkan työväenyhdistyksessä, jossa hänen sisarensa olivat toimineet vuodesta 1901 lähtien. Kotkan työväenyhdistyksen pöytäkirjat 1903-04. Kotka.

8. Ida Aalle-Teljon muistelmat 1941. Y.K. Laineen kok. k. 4 ja 10. TA; Kotkan poliisikomisarion kirje 22.5.1904. Kirjediaari no 37 ja 38. Kotkan poliisilaitoksen arkisto. Kotka; Kujala, Antti, **Venäjän hallitus ja Suomen työväenliike 1899-1905**. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki 1995, 223-224.

9. Ida Aalle-Teljon muistelmat. Y.K. Laineen kok. k. 4 ja 10. TA; Suomen Työmies 27.3.1905.

10. Maksukuitti 30.5.1905. Kagaalin arkisto, k. 2. KA; Kagaalin ja työväenliikkeen suhteesta ks. Kujala 1995.

11. Oulun poliisimestarin kuulustelupöytäkirjat 11.6. ja 26.6.1905. Oulun

lääninhallituksen salaiset asiakirjat. Oulun Maakunta-arkisto.

12. *Ida Aalle-Teljon muistelmat. Y.K. Laineen kok. k. 10. TA.*

13. *Työläisnaisten liittohallinnon kiertokirjeet vuodelta 1905 ja 1917-18. Sosialidemokraattisen naisliiton arkisto. TA; Naisliiton suhtautuminen aseistukseen. ks. Lähteenmäki, Maria, **Naisia liikkeessä. Työläisnaisliike poliittisena ja yhteiskunnallisena liikkeenä 1918-30.** Suomen historian lisensiaattityö. Helsingin yliopisto 1990.*

14. *Vuosien 1905-06 kokoelma, k, 1. TA.*

15. *50 vuotta Kotkan sosialidemokraattisten naisten toimintaa 1899-1949. Kotka 1949, 7-13.*

16. *Sosialidemokraattisen naisliiton edustajakokouspöytäkirjat 1900-1906. Helsinki 1901-1907.*

17. *Adolf Taimen huudahdus Aalle-Teljon mukaan. Ida Aalle-Teljon muistelmat. Y.K. Laineen kok., k. 4. TA.*

18. *Sosialidemokraattisten naiskansanedustajien aloitteet 1907-50. Sosialidemokraattisen naisliiton arkisto. TA.*

19. *Aikalaiskirja 1934, 407; Ida Aalle-Teljon muistelmat 1941. YK. Laineen kok. k. 4. TA; Suurlakkokomitean pöytäkirjat. Vuosien 1905-06 kok. TA.*

20. *Kyösti Teljon perukirja sukuselvityksineen 1934. Kotkan käräjäoikeuden arkisto. Karhula.*

21. *Ida Aalle-Teljon muistelmat. YK. Laineen kok. k. 10. TA.*

22. *Suomen Pääneuvoston jäsenten palkkalistat 14.2.-15.3.1918. Valtiorikosoikeuden pöytäkirjan 28.5.1919 liite. KA.*

23. *Keittolakomitean pöytäkirjan 9.3.1918 ote. Valtiorikosoikeuden pöytäkirjan 28.5.1919 liite. KA.*

24. *Luettelo huoltoasiain osaston henkilökunnasta Kotkassa 16.4.1918 ja Lentolehtinen Kymenlaakson työvälle 1. 5.1918. Valtiorikosoikeuden pöytäkirjan 28.5.1919 liitteet. KA.*

25. *Ida Aalle-Teljon muistelmat 1941. YK. Laineen kok. k. 4 ja 10. TA.*

26. *Ida Aalle-Teljon testamentti 17.6.1946 ja lisäys 21.12.1950. Ida poisti lisätestamentissa sukulaisilleen määräämänsä osuudet syystä, että heidän kaikkien taloudet olivat jo sellaisia, etteivät he tarvitse enempää maallista omaisuutta. Ida Aalle-Teljon perukirjan 4.7.1955 liitteet. HROa. KA.*